

ROCZNIK TOMISTYCZNY
8 (2019)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
8 (2019)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

8 (2019)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Karolina Ćwik, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop, Mikołaj Krasnodębski, Piotr Roszak, Henryk Anzulewicz, Piotr Jaroszyński, Imelda Chłodna-Błach

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzuski (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2019

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93,

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegaria@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Richard Fafara Ideologia i filozofia arystotelesowska.....	13
Mieczysław Gogacz La vérité, fondement de l'éthique.....	23
Peter A. Redpath Why Western Catholic Higher Education Needs to Recover Its Soul.....	31
Dawid Lipski Nauczanie etyki w szkołach podstawowych – kilka uwag.....	37

Rozprawy i artykuły

Marek P. Prokop Wpływ filozofii Awicenny na metafizykę Tomasza z Akwinu. Przegląd źródeł i opracowań.....	47
Magdalena Płotka Hylemorficzna jedność radości: ujęcie Awicenny i św. Tomasza z Akwinu.....	61
Andrzej T. Kubanowski The Elements of Thomas Aquinas' Theology of the Church in his <i>Commentary on Letter to Ephesians</i>	73
Marian Kowalski Die Architektur der Summa theologiae des Thomas von Aquin.....	87
Marcin Trepczyński The Aquinas's paths of thinking about predestination in the <i>Summa Theologiae</i>	103
Michał Zembrzowski Poznanie Adama i wiedza Chrystusa a intelekt możliwościowy i czynny. Ujęcie Tomasza z Akwinu.....	123
Marcin Sieńkowski Koncepcja intelektu a rozumienie wiary. Zestawienie poglądów Tomasza z Akwinu, Immanuela Kanta i Augusta Comte'a.....	139
Artur Andrzejuk Antropologiczne podstawy etyki.....	157
Tomasz Ćwiertniak Tomizm egzystencjalny Mieczysława A. Krąpca a tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza. Ku analizie porównawczej.....	173
Marian Kryk Ojciec Jacek Woroniecki: Filozoficzne źródła i konsekwencje Rewolucji Francuskiej.....	197
Marcin Karas Filozofia tomistyczna w środowiskach integrizmu katolickiego w Polsce.....	215

Izabella Andrzejuk	
Patriotyzm w etyce tomistycznej	229
Marcin Worek	
Wyznaczniki realizmu filozoficznego w rozumieniu M.A. Krąpca i É. Gilsona	241
Kacper K. Sakowicz	
Spór o koncepcję życia. Polemika Mieczysława A. Krąpca z Kazimierzem Kłósakiem	257
Ewa Agnieszka Pichola	
Dietrich von Hildebrand's Correction of the Teaching on the End of Catholic Marriage	275

Edycje i tłumaczenia

Marek Prokop	
Al-Kindi, <i>Pismo o intelekcie</i>. Wprowadzenie do przekładu z języka arabskiego	297
Michał Zembrzusi	
Al-Kindi, <i>O intelekcie</i>. Wprowadzenie do przekładu z języka łacińskiego	301
Al-Kindi	
<i>Risala fīl-'Aql</i>	308
Al-Kindi	
<i>Pismo o intelekcie</i> (tłum. Marek P. Prokop)	308
Al-Kindi	
<i>De intellectu (et intellecto)</i> (tłum na łac. Dominik Gundissalvi?)	309
Al-Kindi	
<i>O intelekcie (i tym, co poznane intelektualnie)</i> (tłum. Michał Zembrzusi)	309

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold	
Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2018-2019	323
Izabella Andrzejuk	
Konferencja „Tomizm konsekwentny” z okazji 92. urodzin prof. Mieczysława Gogacza 17 listopada 2018	339
Krzysztof Kalka	
Recenzja: Urszula Wolska, <i>Człowiek rzecz czy osoba?</i> Wydawnictwo von borowiecky, Radzymin 2017, stron 331	343
Maciej Nowak	
Recenzja: Paweł Rojek, <i>Tropy i uniwersalia. Badania ontologiczne</i>, Wydawnictwo Naukowe Semper Warszawa 2019, stron 296	347

Stanisław Janeczek Mieczysław Gogacz – filozof klasyczny. Recenzja: A. Andrzejuk, D. Lipski, M. Płotka, M. Zembrzuski, <i>Mieczysław Gogacz</i> , red. A. Andrzejuk, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie 2019, stron 236; toż w wersji angielskiej, tamże, stron 245	353
Jerzy Tupikowski Recenzja: M.T. Handzel, <i>Teoria poznania samego siebie Hryhorija Sawycza Skoworody</i> , Głogów-Kraków: Theos – Logos 2019, stron 200	361
Nota o autorach.....	365

Table of Contents

Editorial.....	11
Richard Fafara Ideology and Aristotelian philosophy.....	13
Mieczysław Gogacz The truth as a basis for ethics.....	23
Peter A. Redpath Why Western Catholic Higher Education Needs to Recover Its Soul.....	31
Dawid Lipski Teaching of ethics in primary schools – a few remarks.....	37

Dissertations and Articles

Marek P. Prokop Influence of Avicenna's philosophy on the metaphysics of Thomas Aquinas. Review of sources and studies.....	47
Magdalena Płotka Hylomorphic unity of joy: Avicenna's and Thomas Aquinas's accounts.....	61
Andrzej T. Kubanowski The Elements of Thomas Aquinas' Theology of the Church in his <i>Commentary on Letter to Ephesians</i>	73
Marian Kowalski The Architecture of Thomas Aquinas's <i>Summa theologiae</i>	87
Marcin Trepczyński The Aquinas's paths of thinking about predestination in the <i>Summa Theologiae</i>	103
Michał Zembrzuski The Cognition of Adam and Knowledge of Christ in the Context of Potential and Agent Intellect.....	123
Marcin Sieńkowski The conception of the intellect and the understanding of faith. A juxtaposition of the views of Thomas Aquinas, Immanuel Kant and Auguste Comte.....	139
Artur Andrzejuk Anthropological foundations of ethics.....	157
Tomasz Ćwiertniak The Existential Thomism of Mieczysław A. Krąpiec and Consequential Thomism of Mieczysław Gogacz. Perspectives for Comparative Analysis.....	173
Marian Kryk Father Jacek Woroniecki: Philosophical sources and consequences of the French Revolution.....	197
Marcin Karas Thomism in Polish Roman Catholic Integristic movement today.....	215

Izabella Andrzejuk	
Patriotism in thomistic ethics	229
Marcin Worek	
Determinants of philosophical realism according to Étienne Gilson and Mieczysław Albert Krąpiec	241
Kacper K. Sakowicz	
A dispute about the concept of life. Discussion of Mieczysław A. Krąpiec with Kazimierz Kłósak	257
Ewa Agnieszka Pichola	
Dietrich von Hildebrand's Correction of the Teaching on the End of Catholic Marriage	275

Editions and Translations

Marek Prokop	
Al-Kindi, <i>On intellect. Introduction to the Arabic translation</i>	297
Michał Zembrzuski	
Al-Kindi, <i>On intellect. Introduction to the Latin translation</i>	301
Al-Kindi	
<i>Risala fīl-'Aql</i>	308
Al-Kindi	
<i>On intellect</i> (trans. Marek P. Prokop)	308
Al-Kindi	
<i>De intellectu (et intellectu)</i> (trans. from Latin by Dominic Gundissalvi?)	309
Al-Kindi	
<i>On intellect (and what is intellectually cognized)</i> (trans. Michał Zembrzuski)	309

Reports and Reviews

Natalia Herold	
Activities of the Scientific Thomistic Society in the academic year 2018-2019	323
Izabella Andrzejuk	
„Consequential Tomism” conference on the occasion of the 92nd birthday of prof. Mieczysław Gogacz November 17, 2018	339
Krzysztof Kalka	
Rev.: Urszula Wolska, <i>Człowiek rzecz czy osoba?</i> Wydawnictwo von borowiecky, Radzymin 2017, pages 331	343
Maciej Nowak	
Rev.: Paweł Rojek, <i>Tropy i uniwersalia. Badania ontologiczne</i>, Wydawnictwo Naukowe Semper Warszawa 2019, pages 296	347

Stanisław Janeczek	
Mieczysław Gogacz – filozof klasyczny. Review: A. Andrzejuk, D. Lipski, M. Płotka, M. Zembrzuski, <i>Mieczysław Gogacz</i> , ed. A. Andrzejuk, Cracow: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum in Cracow 2019, pages 236; English version, <i>ibidem</i> , pages 245	353
Jerzy Tupikowski	
Review: M.T. Handzel, <i>Teoria poznania samego siebie Hryhorija Sawycza Skowrody</i> , Głogów-Cracow: Theos – Logos 2019, pages 200	361
Note about authors	421

Recenzja
Paweł Rojek, *Tropy i uniwersalia. Badania ontologiczne*,
Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2019,
stron 296.

Mimo upływu lat i zmian kulturowych filozofia zdaje się zmagać od wieków z tymi samymi problemami. Choć mamy do dyspozycji wiele przydatnych narzędzi naukowych, których poprzednicy współczesnych filozofów nie znali, tematyka dzisiaj poruszana nie wydaje się nam czymś nowym. Doskonałym tego świadectwem jest książka *Tropy i uniwersalia. Badania ontologiczne* autorstwa Pawła Rojka. Mimo tego, recenzowana pozycja stanowi świeże spojrzenie na problem nie tylko powszechników, ale i tropów. Autor chce „uporządkować trwający od dwóch tysięcy lat spor o uniwersalia i pokazać na gruncie współczesnej metafizyki analitycznej podobieństwa i różnice między teoriami uniwersaliów św. Tomasza z Akwinu, Hegla i Romana Ingardena”.

Rozprawa podzielona została na dwie zasadnicze części, poprzedzone wstę-

pem. W nim zawarte zostały podstawowe rozróżnienia ontologiczne i terminologia.

Paweł Rojek prezentuje w formie kwadratu ontologicznego dwa istotne podziały bytowe: na to, co konkretne lub abstrakcyjne (niezależne/zależne ontologicznie), i to, co ogólne lub jednostkowe (występujące w wielu przypadkach/niepowtarzalne). Otrzymujemy z nich cztery kategorie bytowe: konkretne partykularia, abstrakcyjne partykularia (tropy), konkretne uniwersalia, abstrakcyjne uniwersalia. Zarysowany zostaje rozwój teorii tropów na przestrzeni dziejów.

Autor określa byty ogólne jako uniwersalia/*universale* lub powszechniki/powszechnik; byty jednostkowe: partykularia/*particulare*. Relację między *particulare* a *universale* nazywa „egzemplifikacją” bądź „realizacją”. Jednostko-

wa własność to trop albo abstrakcyjne *particulare*.

W pierwszej części Rojek analizuje trzy główne problemy: 1) problem uniwersaliów; 2) trzy pojęcia uniwersaliów; 3) trzy teorie tropów.

Ad 1) Problem uniwersaliów (problem jedności w wielości) stanowi splot trzech zagadnień, które wcale nie muszą pokrywać się w jednej teorii. Są nimi: byty wspólne, znaczenia terminów ogólnych i byty idealne.

Punktem wyjścia każdej teorii uniwersaliów jest zjawisko posiadania na pierwszy rzut oka tych samych własności czy też należenia do tego samego rodzaju. Tłumaczyć ma je teoria uniwersaliów, która oparta jest na przyjęciu bądź odrzuceniu bytów wspólnych. Zgodność niektórych cech może być tłumaczona wielorako: a) przez podobieństwo; b) przez wspólną predykcję; c) przez odnoszenie się do wspólnych własności. Każda z nich odpowiada różnym stanowiskom w sporze. Kolejno są to: a) nominalizm podobieństwa, b) nominalizm predykatu, c) realizm. Nominalizm polega na odrzuceniu istnienia bytów o charakterze wspólnym, realizm je przyjmuje. Autor dodatkowo rozróżnia uniwersalia zakresowe („uniwersalia zakresowe to byty, które posiadają pewną szczególną naturę mianowicie, że są rzeczywiście czymś jednym w wielości”) i uniwersalia funkcjonalne (te, które mają za zadanie wyjaśniać jedność w wielości).

Istotnym argumentem za przyjęciem realizmu w kwestii uniwersaliów jest argument ze znaczenia. „Prawdziwość zdań, zawierających wyrażenia ogólne,

można wyjaśnić tylko uznając istnienie uniwersaliów, do których się one odnoszą”. Autor pokazuje kontrowersje, do jakich ten argument prowadzi, przytaczając „obrazkową teorię języka”. Na podstawie jej głównej zasady rozbitej na trzy zasadnicze człony, poddaje analizie tematykę predykatów. W kwestii własnościowości predykaty mogą być predykatami ontologicznymi (dotyczącymi rzeczy nie ze względu na własność istniejącą w nich, lecz na inny czynnik np. relację) lub predykatami nonfaktualnymi (nieodpowiadającymi strukturze bytowej). Jednorodność predykatów zakłada, że jeżeli o dwóch odrębnych rzeczach orzekamy ten sam predykat, to własność, która temu predykatowi odpowiada jest w nich taka sama (ale niekoniecznie ta sama). Powszechnikowość, która jest zgodnie z „obrazkową teorią języka” trzecią cechą predykatów, mówi o tym, że „jeśli jakiś predykat stosuje się do pewnych przedmiotów, jest tak dlatego, że oznacza coś ogólnego, co posiadają wspólnie przynajmniej niektóre z tych przedmiotów”.

Inny problem stanowią byty idealne. Często ich teorie, niekoniecznie świadomie, pokrywały się z teoriami uniwersaliów. Te niekoniecznie muszą stanowić jedność w wielości. Są to byty nieczasoprzestrzenne. Mogą występować w rzeczach o wspólnych cechach w sposób transcendentny lub immanentny. Te dwie cechy są kluczowe w kwestii uniwersaliów – jak Autor pokazuje – transcendentne powszechniki stanowią w gruncie rzeczy ukryte teorie nominalistyczne. Przeciwnieństwem bytów idealnych są byty czasoprzestrzenne, w kon-

tekście których omawiane są zasady lokalizacji. W ostatnim rozdziale o bytach idealnych Autor podejmuje się krytyki dotychczasowych prób rozwiązywania sporu o uniwersalia poprzez teorie zbiorów.

Ad 2) Po zarysowaniu granic tematyki powszechników następuje właściwa analiza ich problemu. Ta dotyczy abstrakcyjnych własności, nieokreślonych aspektów i konkretnych całości.

Własności abstrakcyjne, które miałyby stanowić jedność w wielości, musiałyby być jednością szczegółową – każda z nich jest taka sama np. ten sam kolor w wielu tulipanach. Takie własności podlegają relacji inherencji – są one niesamodzielnie ontologicznie w stosunku do konkretów, w których „tkwią”.

Drugim rodzajem jedności jest jedność ogólna – nie jest ona tak ścisła jak szczegółowa. Własności, które są tego typu jednościami, nie są ze sobą identyczne. Mają wspólny aspekt – swego rodzaju element (rozumiany jako coś, co może być wyodrębnione jedynie w umyśle, coś, co nie jest częścią, jak np. żarówka w żyrandolu). Aspekt sam w sobie jest czymś niezdeteminowanym, stąd stosunek własności do niego nazywamy determinacją. Polega ona nie tylko na niesamodzielnosci egzystencjalnej, ale i na jakościowej. Oprócz tego, że aspekt istnieje zawsze w zależności od własności, to jest też określany przez tę własność. Aspektem może być na przykład barwa, a jej dookreśleniem czerwień.

Dość mało popularnym i nieintuicyjnym rodzajem powszechników są konkretne całości. Każda jednostka, która

pod nie podpada, jest od niego niezależna – człowiek zależy w takim wypadku od konkretnego powszechnika, jakim jest człowieczeństwo. Takie rozumienie uniwersaliów możemy spotkać u Hegla i neoheglistów.

Każda z relacji odpowiadających wyżej wymienionym rodzajom powszechników została przez Autora poddana analizie formalnej.

Ad 3) Omówienie głównego zagadnienia książki, jakim są tropy, polega na objaśnieniu pojęcia tropów i przytoczeniu różnych teorii tropowych.

Każdy trop charakteryzują dwie cechy: abstrakcyjność i partykularność. Abstrakcyjność, jak już było wspomniane, rozumiana jest jako bycie niesamodzielną częścią czegoś. Partykularność mówi, że dany trop może przysługiwać tylko i wyłącznie jednej rzeczy. Kwestią sporną jest przyznanie tropom cech prostoty bądź złożoności. Zdaniem Autora odpowiednim kryterium wyboru którejś z opcji jest utworzenie systemu tropów. Jeśli będzie on spójny przy użyciu prostych tropów, wprowadzenie złożoności będzie niezgodne z zasadą ekonomii myślenia, a przez to zbyt szkodliwe. Z poprzednim podziałem wiąże się (choć nie jest uwarunkowany) podział na tropy przechodnie i nieprzechodnie. Jeśli dany trop jest przechodni, może przysługiwać dowolnej jednostce – nie ma w nim powiązania z określonym indywiduum. Tropy nieprzechodnie mogą występować tylko i wyłącznie w rzeczy, z którą są związane.

Autor wyróżnia kilka głównych teorii tropów w zależności od przyjmowania bądź odrzucania określonych kate-

gorii bytowych (tropów, substancji, uniwersaliów). Mocna teoria tropów, zwana również tropizmem klasycznym, polega na sprowadzeniu wszystkich kategorii ontologicznych do pierwotnej kategorii tropów. Dodatkowe uznanie substancji jest tropizmem ziarnowym. Uniwersalizm tropowy (lub realizm tropowy) przyjmuje tropy i uniwersalia. Każdą ze wspomnianych kategorii bytowych możemy spotkać w teorii Husserla i Lowe'a. Teorie, w których odrzucamy istnienie uniwersaliów, a przyjmujemy tropy, nazywamy nominalizmem tropowym.

Drugą część książki stanowi analizę teorii powszechników trzech wspomnianych już filozofów: Romana Ingardena, św. Tomasza z Akwinu, G.W. Hegla. Autor ogląda je przez pryzmat dokonanej wcześniej systematyki.

Chociaż Roman Ingarden nie zajmował się sporem o uniwersalia, możliwe jest określenie jego stanowiska. Głównym obiektem zainteresowań było dla niego współwystępowanie własności i zależności między nimi. Okazuje się, że efekty jego pracy nie stoją w sprzeczności z teorią tropów. Własności, którymi się zajmował, nie były dla niego w żaden sposób wspólne. Są one poddane analizie pod trzema różnymi względami: formy rozumianej jako przynależność do którejś z kategorii bytowych, materii, czyli pewnej jakości i sposobu istnienia. Pierwsza z nich jest w uniwersaliach „przysługiwaniem czemuś”. „Ingarden pisał, że „w «byciu brązowym», «byciu ciężkim», itp. trzeba z jednej strony wyróżnić jego «materię», a więc «brązowość», «ciężkość», «twardość» itp., a z

drugiej jego formę, a więc «przysługiwanie czemuś»”. Jeśli chodzi o materię i sposób istnienia, ich charakterystyka jest na tyle rozbudowana, że nie sposób jest w tym miejscu przytoczyć. Aby wydobyc pogląd Ingardena na powszechniki, należy poznać jego teorię idei. Rojek umożliwia to nam, omawiając metody poznania przez abstrakcję, ideację i uzmiennianie, po czym przechodzi do przedstawienia teorii idei i czystych jakości idealnych, które w rozważaniach na temat tropów i uniwersaliów są kluczowe. Są one bowiem idealnym odpowiednikiem samych własności (przy czym Autor zwraca uwagę i omawia problem „odpowiedniości” cech i jakości idealnych). Idee stanowią pewne wzory współwystępowania tych jakości. Na ich mocy pewne cechy muszą w sposób konieczny występować z innymi, jak przykładowo pewien kształt zawsze występuje z cechą rozciągłości. Na sam koniec Autor wymienia trudności związane z teorią Ingardena – podobnie jak w przypadku Platona, jego teoria bytów ściśle transcendentnych, zewnętrznych wobec ich rzekomych egzemplifikacji prowadzi wprost do nominalizmu. Rojek wskazuje nam możliwości skierowania koncepcji Ingardena na realistyczne tory, poprzez odrzucenie jednostkowości aspektów własności lub uznanie jakości za byty intencjonalne. Dokonuje oceny, na ile modyfikacje tego systemu są możliwe. Niestety podczas omawiania teorii Ingardena Autor z niewiadomych powodów nie używa terminologii, którą sam we wstępie zaproponował. Przykładowo, słowo „moment”, którego używał sam Ingarden,

może oznaczać zarówno własność, jak i jej aspekt. Niedociągnięcie to nie jest jednak tak duże, by utrudniło rozumienie analizy problemu.

Teoria powszechników św. Tomasza z Akwinu jest, zdaniem Autora, trudna do zinterpretowania. Waha się bowiem, jak twierdzą jego komentatorzy, między realizmem i nominalizmem. Rojek pokazuje, że jest ona na tyle unikatowa, że „każda z niezgodnych ze sobą interpretacji wydobywa jedynie część koncepcji Akwinaty, która jako całość wykracza poza istniejące we współczesnej literaturze stanowiska”. Własności, zgodnie z nią, mogą być rozpatrywane trojako: absolutnie (ani nie jednostkowo, ani ogólnie), w rzeczach jako jednostkowe i w umysłach jako ogólne. Jakie w konsekwencji miałyby być powszechniki? By odpowiedzieć na to pytanie, Autor wysuwa trzy tezy obowiązujące w koncepcji Tomasza: 1) jedna i ta sama natura może być w rzeczy i w umyśle; 2) jedna i ta sama natura może być w różnych rzeczach; 3) jedna i ta sama natura może być w różnych umysłach. Teza 2 jest na pierwszy rzut oka niespójna z jednostkowością własności rzeczy, jaką Tomasz przyjmował. Poznanie ludzkie jest jednak aspektowe – nie jesteśmy w stanie pojąć bytu w sposób absolutny, wraz z jego jednostkowymi cechami. Poznawanie powszechników polega na procesie abstrakcji, której Autor wyróżnia kilka rodzajów. Formy zmysłowe, które są nam dostępne, otrzymujemy, gdy abstrahujemy przypadłości od podmiotu. Tak jest na przykład podczas obserwowania „tej oto czerwieni” róży. Czerwień ta jest ściśle określona ze względu na posiadanie

tak zwanych „uwarunkowań materialnych”. Chociaż forma zmysłowa nie ma materii, jak rzeczy materialne, to nadal ma ów czynnik jednostkujący. Pozbywamy się go dopiero w procesie poznania intelektualnego – podczas abstrakcji formy ogólnej, umysłowej. Proces ten jest nazywany indeterminacją, gdyż wyodrębnia on aspekty własności. To, co jest wydobywane, ma rzecz jasna podstawę w rzeczach. Forma ogólna (*quidditas*) jest wspólna dla każdego przedstawiciela tego samego rodzaju lub gatunku. Nie należy jej mylić z istotą indywidualną (*essentia*), która ludzkiemu poznaniu jest niedostępna. Może ją pojąć jedynie Absolut. „*Essentia* [...] jest tym samym, co *quidditas*, tylko potencjalnie, a nie aktualnie”. *Quidditas* w konsekwencji jest bytem znajdującym się w rzeczach (a konkretnie w ich możliwości). Forma ta aktualizowana jest w umyśle jako powszechnik.

Ostatnią i według Autora najmniej dyskutowaną obecnie teorią uniwersaliów jest teoria Georga Wilhelma Friedricha Hegla. Poznanie powszechników i ogólnie prawdy ma u niego charakter dialektyczny. Rozpoczyna się od nastawionego empirycznie zdrowego rozsądku, przechodzi do refleksji rozsądkowej, która odrzuca bogactwo treści doświadczenia, kończy się na filozoficznym poznaniu spekulatywnym, które do tego bogactwa powraca. Pierwszy etap dotyczy tego, co konkretne, natomiast na drugim dokonuje się proces abstrakcji, który dla Hegla jest wspomnianym pozabawieniem bogactwa, „potęgą tego, co negatywne”. Otrzymujemy w ten sposób powszechnik „obdarty” z tego, co

jednostkowe. Dopiero w filozoficznym poznaniu docieramy do powszechnika konkretnego, który ujmuje i ogólność i jedność. Stanowi on u Hegła substancję pierwszą – podstawę bytowania każdej jednostki. Przy konkretnych uniwersaliach również występuje relacja inherencji. W odróżnieniu od powszechników abstrakcyjnych, to jednostki są zależne od *universale*. Każdy człowiek jest zależny od konkretnego człowieczeństwa, które stanowi bytową podstawę jednostki. Po wyjaśnieniu licznych niespójności systemowych i pojęciowych Autor pokazuje, że w zaprezentowanej teorii Hegła jest miejsce na jednostkowe własności. Koncepcja, która miałaby z nią współgrać, była zaprezentowana przez George'a Fredericka Stouta, chociaż on sam odsuwał się od neoheglizmu. W jego zamyśle tropy inherują w rzeczach jednostkowych, które inherują w konkretnych uniwersaliach, te natomiast we wszechobejmującym uniwersum. W ro-

li całości, która obejmuje zależne od niej *particulare* występuje w tym systemie jedność dystrybutywna, której interpretacje przytacza Autor. Pokazuje on, że teoria Stouta była teorią pionierską, jeśli chodzi o tropy, a wraz z upływem czasu myśliciele odrzucili elementy związane z konkretnymi powszechnnikami, co doprowadziło do współczesnego nominalizmu tropowego.

Recenzowana książka Pawła Rojka jest świetną okazją do oglądania sporu o uniwersalia z dwóch stron. Systematyczna analiza tematu powszechnników i tropów stanowi fundament mającego miejsce w drugiej części bezpośredniego spotkania z problemem. Autor niewątpliwie osiągnął swój cel. Nie tylko uporządkował ogromną ilość materiału, próbującego wyjaśnić jedność w mnogości, ale pokazał, że współczesna myśl na temat teorii tropów idzie w parze z największymi umysłami, jakie zna historia filozofii.

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, do roku 2017 wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych w Warszawie. Jest autorką ponad sześćdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Tomasz Ćwiertniak – mgr filozofii i politologii, absolwent Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Magisterium z politologii uzyskał w 2011 r. na podstawie pracy „Człowiek, społeczeństwo, państwo w myśli o. M.A. Krąpca” (promotor: prof. dr hab. Wojciech Kaute), zaś magisterium z filozofii w 2018 r. na podstawie pracy „Tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza na tle dziejów tomizmu” (promotor: prof. zw. dr hab. Andrzej Noras). Obecnie doktorant w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, gdzie przygotowuje rozprawę poświęconą analizie porównawczej tomizmu egzystencjalnego M.A. Krąpca i tomizmu konsekwentnego M. Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9515-6168>

Richard Fafara – dyplom magistra i doktora filozofii zrobił na Uniwersytecie w Toronto (Kanada). Studiował również na Sorbonie w Paryżu oraz Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Jest autorem, m.in., monografii *The*

Malebranche Moment: Selections from the Letters of Étienne Gilson & Henri Gouhier (1920-1936).

Mieczysław Gogacz – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej). Stworzył konsekwentną odmianę tomizmu egzystencjalnego. W jego ramach broni teorii aktu istnienia i zasady niesprzeczności, tezy o odrębności i wewnętrznej jedności jednostkowych bytów oraz wynikającego z tych twierdzeń realizmu i pluralizmu bytowego. Zaproponował szereg doprecyzowań w dyscyplinach filozoficznych, takich jak filozofia bytu, antropologia filozoficzna, etyka i pedagogika. Formułował podstawy etyki zawodowej lekarza, żołnierza, funkcjonariusza Straży Granicznej; wykładał te etyki na AM, WAT i UW. Uczestniczył w debatach publicznych na temat ochrony życia, etyki zawodowej, racji stanu, polityki kulturalnej i naukowej państwa. Wykaz publikacji M.Gogacza obejmuje prawie 1000 pozycji.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0517-0781>

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Stanisław Janeczek – ks. prof. dr hab. Profesor Wydziału Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Swoje badania koncentruje przede wszystkim na historii filozofii nowożytnej, zwłaszcza wieku XVII i XVIII, historii filozofii polskiej XVIII i XX w. i historii oświaty. Zajmuje się też dziejami filozofii w środowisku KUL oraz redaguje monumentalną serię wydawniczą pt. *Dydaktyka Filozofii*.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3458-8634>

Krzysztof Kalka – dr hab. prof. nadzwyczajny Państwowej Uczelni Stanisława Staszica w Pile. Zajmuje się badaniami dotyczącymi wzajemnych relacji wykształcenia i wychowania. Autor wielu publikacji z zakresu filozofii średniowiecznej, teologii, antropologii, etyki, etyki zawodowej. Interesuje się problematyką sprawności moralnych, etyką zawodową, relacjami. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza.

Marcin Karas – prof. dr hab., historyk filozofii - pracuje w Zakładzie Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii UJ. Prowadzi badania z historii idei i z filozofii średniowiecznej, jest autorem ponad 180 publikacji. Ostatnio zajmuje się głównie kosmologią wczesnonowożytną i filozofią dziejów. Opublikował m.in. książki: *Koncepcja czasu w pismach Williama Ockhama* (Kraków 2003), *Natura i struktura wszechświata w kosmologii św. Tomasza z Akwinu* (Kraków 2007), a także prace: *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku* (Sandomierz 2008), *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X* (Kraków 2008), czy też *Historiozofia Teilharda de Chardin wobec tradycyjnej myśli chrześcijańskiej* (Kraków 2012), liczne artykuły (45) oraz przekłady (43).

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2288-9512>

Marian Kowalski – absolwent germanistyki w Instytucie Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Tam również kontynuuje studia jako doktorant. W kręgu jego zainteresowań badawczych są zagadnienia z pogranicza lingwistyki i filozofii, zwłaszcza z filozofii św. Tomasza z Akwinu. Podejmował studia porównawcze metafizyki Tomasza z fenomenologią Edyty Stein.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3783-256X>

Marian Kryk – absolwent Wydziału Prawa i Administracji UMCS oraz Wydziału Filozofii KUL Jana Pawła II na kierunku Retoryka Stosowana. Doktorant na Wydziale Filozofii w Katedrze Filozofii Kultury i Sztuki KUL Jana Pawła II. Przygotowuje rozprawę pod kierunkiem prof. dra. hab. Piotra Jaroszyńskiego dotyczącą personalistycznej koncepcji kultury w ujęciu o. Jacka Woronieckiego. Interesuje się myślą o. J. Woronieckiego, metafizyką i antropologią filozoficzną.

Andrzej T. Kubanowski – doktor nauk teologicznych, specjalista z zakresu teologii moralnej i bioetyki, nauczyciel akademicki na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu, zawodowy copywriter. Członek Stowarzyszenia Teologów Moralistów, Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego i Pracowni Tomizmu Biblijnego UMK. Autor kilkunastu artykułów z zakresu teologii moralnej Tomasza z Akwinu i chrystianologii moralnej. Do jego zainteresowań badawczych należą tomizm biblijny, średniowieczna etyka i teologia moralna, antropologia teologiczna i filozoficzna, antropologiczne podstawy bioetyki.

Dawid Lipski – dr, stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał w 2014 r. na podstawie rozprawy *Spór między Tomaszem z Akwinu i Janem Peckhamem o jedność formy substancjalnej w człowieku. Źródła i konsekwencje*. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege”, oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Adiunkt w Wyższej Szkole Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2136-0622>

Maciej Nowak – urodzony 24 kwietnia 1997 roku, ukończył II Liceum Ogólnokształcące imienia Stefana Żeromskiego w Tomaszowie Mazowieckim. W 2016 roku rozpoczął studia na Politechnice Warszawskiej na kierunku Elektrotechnika. Później postanowił zrealizować swoje zainteresowania i został studentem filozofii na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Interesuje się filozofią analityczną, historią filozofii i muzyką.

Ewa Agnieszka Pichola – mgr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Obecnie doktorantka, kontynuuje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowuje rozprawę, w której analizuje dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w pismach niemieckiego fenomenologa. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab, prof. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Kierownik (p/o) Katedry Historii Filozofii Polskiej. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Marek Prokop – dr, historyk filozofii, bibliotekoznawca, arabista. Studiował historię filozofii w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w latach 1969-1974, zakończone magisterium u prof. M. Gogacza. Doktoryzował się ze średniowiecznej filozofii arabskiej u prof. M.-T. d'Alverny na Uniwersytecie w Poitiers w 1978 roku. Po doktoracie kierował działem rękopisów Biblioteki Polskiej w Paryżu (do 1991). Od 1995 r. jest pracownikiem naukowym Zakładu Biografistyki Polonijnej PUNO. W 2009 r. opublikował zbeletryzowaną opowieść o filozofii, zbudowaną na kanwie podróży do różnych krajów, kultur i środowisk, zatytułowaną *Podróże z Awicenną*.

Peter Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA); a także aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpanii).

Kacper K. Sakowicz – doktorant na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL). Stypendysta Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2015/2016), Laureat Złotej Nagrody im. Prof. Mieczysława Gogacza za pracę maderską oraz laureat programu stypendialnego im. Prof. Stefana Swieżawskiego. Jego zainteresowania filozoficzne ogniskują się wokół metafizyki i filozofii społecznej. Jest uczniem księdza Profesora Andrzeja Maryniarczyka.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4721-3762>

Marcin Sieńkowski – kapłan diecezji łękiej, doktor nauk humanistycznych w zakresie filozofii, prefekt i wykładowca przedmiotów filozoficznych w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Łękiej, interesuje się metafizyką, filozofią religii, relacją wiara-rozum i problematyką powołania, jest uczniem prof. dra hab. Piotra Jaroszyńskiego i absolwentem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0679-5006>

Marcin Trepczyński – dr, adiunkt w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego, członek zespołu dr Magdaleny Bieniak przygotowującego edycje krytyczne *Quaestiones Theologiae* Stefana Langtona i studia dot. twórczości tego myśliciela (<http://langton.uw.edu.pl>). Autor publikacji m.in. z zakresu XII- i XIII-wiecznej filozofii, logiki i teologii, w tym książki *Ścieżki myślenia Alberta Wielkiego i Tomasza z Akwinu*, a także edukacji filozoficznej. Od 2019 r.

redaktor naczelny Edukacji Filozoficznej. Uczeń prof. Mieczysława Boczara i dr. Adama Górniaka.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0612-2597>

Jerzy Tupikowski – ks. dr hab., profesor Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Badania naukowe koncentruje na metafizyce, zwłaszcza w jej nurcie klasycznym (realistycznym) oraz na teologii naturalnej. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1086-5000>

Marcin Worek – absolwent studiów filozoficznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Współpracownik katolickiego czasopisma dla młodych „Adeste”, autor artykułów dotyczących problematyki filozoficznej, antropologicznej i teologicznej. Reprezentant lubelskiego oddziału fundacji „Deo et Patriae” im. o. prof. Mieczysława A. Krąpca. Swoje zainteresowania naukowe skupia wokół realizmu filozoficznego, tomizmu, zagadnień metafizycznych i metaprzmiotowych.

Michał Zembrzuski – dr, asystent w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracę doktorską poświęcił tematyce zmysłów wewnętrznych w koncepcji św. Tomasza z Akwinu. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. Najnowsza jego publikacja to: *Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*, „Liberi libri”, Warszawa 2019, stron 404.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>